

Kronika

ZNANSTVENI SKUP O IVANU PAŠTRIĆU (1636—1708) ODRŽAN U SPLITU 28. LISTOPADA 1986.

Slavko KOVAČIĆ, Split

Zamisao o priređivanju znanstvenog skupa u povodu 350. obljetnice rođenja Splitsanina Ivana Paštrića, svećenika, teologa, pisca, pjesnika, filologa, priređivača novog izdanja hrvatsko-glagoljskih liturgijskih knjiga, utemeljitelja biblioteke splitskog sjemeništa itd. potekla je od dr. Ivana Goluba, profesora Katoličkoga bogoslovnog fakulteta u Zagrebu i predstojnika Instituta za ekumensku teologiju i dijalog. Profesor je Golub još 1961, tražeći u rimskim arhivima i bibliotekama građu o Križaniću, usput otkrio i više od osamdeset svezaka Paštrićeve rukopisne ostavštine. Poslije je nizom radova osvijetlio i tu izuzetnu ličnost, a ujedno je na bavljenje Paštrićevim životom i djelom potakao nekoliko mladih teologa. Bilo je zaista prikladno da u povodu spomenute obljetnice u Paštrićevu rodnom gradu Splitu, pa makar i na samo jednodnevnom simpoziju, budu izneseni rezultati dosadašnjih istraživanja o njemu te da se u vezi s njim rekne koja riječ i o crkvenokulturnim prilikama u Splitu njegova doba. Održavanje su takvog skupa podržali i prihvatili Katolički bogoslovni fakultet u Zagrebu, Institut za ekumensku teologiju i dijalog, Teologija u Splitu i splitsko-makarska nadbiskupija, koja je velikodušno preuzela na sebe troškove pripreme i održavanja.

Pripremni je odbor (I. Golub, M. Vidović, M. Barišić, J. Mrcelić, M. Mišerda, S. Kovačić, I. Banić) izabrao teme, našao predavače, a vrijeme održavanja simpozija odredio za 25. listopada 1986. Konačno utvrđeni program rada skupa dao je umnožiti na jednostavno a ipak ukusno složenim i tiskanim listićima i razaslao ga uzvanicima.

Skup je otvorio splitsko-makarski nadbiskup i metropolit mons. dr. Franje Franić na predviđeni dan ujutro u svečanoj dvorani splitske Teologije punoj slušatelja, među kojima su bili i neki od najuglednijih splitskih znanstvenika i kulturnih radnika. Odmah poslije njegova svečanog slova slijedili su prema za takve zgode već ustaljenom običaju pozdravi. Skup je prvi pozdravio predstavnik Katoličkoga bogoslovnog fakulteta u Zagrebu, više puta spomenuti profesor i pročelnik Instituta za ekumensku teologiju i dijalog dr. Ivan Golub, a zatim v. d. rektora splitske Teologije dr. Marin Barišić, pa kustos Franjevačke provincije Presvetog Otkupitelja prof. Garijel Jurišić i napokon direktor Nadbiskupske gimnazije u Splitu i glavni urednik »Crkve u svijetu« dr. Drago Šimundža.

Radni je dio simpozija započeo predavanjem dr. Ivana Goluba, prvog i vodećeg »pastriciologa«, koji je govorio o životu i djelu Ivana Paštrića. Najprije je prikazao tijek školovanja tog izvanredno darovitog i od malih nogu pa sve do smrti u knjigu zaljubljenog Splitsanina koje je započelo u Veneciji, a nastavilo se i dovršilo u Rimu. Zatim je govorio o Paštrićevim službama u Rimu, od njegova svećeničkog ređenja (1659) pa do smrti (1708), od one službe u glasovitoj Propagandinoj poliglotskoj tiskari, kojoj je neko vrijeme bio i upravitelj, do nastavničke službe na katedri polemičke teologije na rimskom Urbanianumu za više od trideset godina, spominjući i neke druge njegove ugledne službe poput one skriptora Vatikanske biblioteke za hebrejske knjige, a više govoreći o njegovu radu na priređivanju novog izdanja hrvatskoglagoljskog brevi-jara (tiskan 1688) i misala (tiskan 1706) i plodnom djelovanju na poznatoj rimskoj književnoj akademiji Arkadija i drugoj povijesno-teološkoj Akademiji koncila, kojoj je bio jedan od osnivača i doživotni ravnatelj. Predavač je pri kraju svog izlaganja naveo neka svjedočanstva suvremenika o glasu koji je Paštrić uživao u ondašnjim rimskim i evropskim krugovima teologa, filologa, mislilaca, pisaca i općenito učenih ljudi. S posebnom je toplinom govorio o Paštrićevu liku kakav izranja iz njegova dnevnika, liku rijetko učena, ali jednostavna, skromna i neobično dobra čovjeka, vjernika i svećenika, moglo bi se čak reći mistika.

Profesora Goluba je tog jutra, i to odmah poslije njegova predavanja, zapala još jedna njemu ugodna dužnost, kako je sam naglasio, da najprije ukratko prikaže, a onda i otvori prigodnu izložbu priređenu u obližnjoj manjoj dvorani. Svrha je te izložbe bila da se i na taj način osvijetli Paštrićev život i djelo te da se dočara vrijednost i raznolikost knjiga što ih je on poklonio još za života tek osnovanom splitskom sjemeništu. Zato je ona bila sastavljena od dva niza izložaka. U prvome ih je bilo četrdesetak i to: Paštrićeva dva objavljena djelca, njegova izdanja glagoljskih liturgijskih knjiga, fotografije i fotokopije raznih dokumenata o njegovu životu i nekih važnijih stranica iz njegovih neobjavljenih djela i njegove korespondencije i napokon posebni otisci do sada objavljenih članaka o njemu (svi iz pera prof. Goluba). U drugom je nizu bilo pedesetak najreprezentativnijih knjiga s Paštrićevim potpisom, koji mu je služio kao »ex libris« izabranih iz fonda njegove darovštine splitskom Sjemeništu i raspoređenih u deset manjih skupina naslovljenih izrazima: croatica, biblica rabbinica, controversistica, dogmatika, concilia, crkvena povijest, moralka, duhovnost, crkveno i civilno pravo, razno. Među tim izlošcima bila je i jedna vrlo lijepa inkunabula, a ostale su bile uglavnom izdanja tiskana u 16. stoljeću. Prisutni su za vrijeme odulje pauze ili poslije kroz dan s velikim zanimanjem i zadovoljstvom sve to razgledavali odajući tako priređivačima (Golub, Mišerda, Kovačić i Banić) priznanje za uloženi trud i uspješnu postavu.

Poslije spomenutog predaha, u kojem je svima bila ponuđena i mala okrepa, održana su još dva predavanja predviđena za jutarnji dio simpozija: prvo mr. Marka Mišerde o Paštrićevu poimanju teologije, a drugo diplomiranog teologa Vlade Košića o Paštrićevu rukopisnom trakta-

tu »De libero arbitrio et de gratia«. Mišerda je u svom predavanju najprije sažetim načinom prikazao stanje teološke znanosti i poimanja naravi teologije kod katolika i protestanata Paštrićeva vremena da bi odmah zatim potanje opisao sadržaj jedanaest Paštrićevih nacрта traktata »De natura theologiae« i završio sintetičkim pogledom i kritičkim osvrtom na njegovo poimanje teologije. — Košić je u prvom dijelu svog predavanja iznio kratko potrebne podatke o spomenutom Paštrićevu rukopisu »De libero arbitrio et de gratia«, u drugom dijelu prikazao njegov sadržaj i napokon u trećem dao osvrt na njegovu metodu i na njegove teološke zasade u tim ključnim pitanjima vjere i teologije toliko raspravljanim u 16. i 17. stoljeću.

Po završetku tih predavanja predsjedatelj dopodnevnog zasjedanja akademik dr. Cvito Fisković otvorio je i vodio diskusiju. Razgovor je započeo pitanjem jednog slušatelja. Nije li Paštrić živeći stalno u tuđini i krećući se u visokim krugovima, baveći se znanošću i književnošću, dopisujući se i prijateljujući s najučenijim ljudima tadašnje Evrope, zapravo bio sasvim otuđen od svoje domovine i problema koji su nju tada tištili? U odgovorima na to pitanje jače je naglašena Paštrićeva duhovna povezanost s rodnim krajem, njegovo zanimanje za nj, želja i nastojanje da potakne vjerski i crkveno-kulturni napredak rodnoga grada i domovine, o čemu svjedoči dopisivanje s našim ljudima u domovini, njegov rad na izdavanju glagoljskih liturgijskih knjiga i slanje stotina vrijednih knjiga iz svoje biblioteke za biblioteku novoosnovanoga splitskog sjemeništa tražeći da one budu dostupne svim građanima koji ih budu željeli čitati. U daljnjoj je raspravi bilo govora i o izgubljenom Paštrićevu portretu koji je nekoć resio spomenutu splitsku biblioteku i eventualnoj mogućnosti da se negdje pronade. Tom je prigodom bilo govora i o mogućnosti izdavanja nekih Paštrićevih neobjavljenih djela ili njegove korespondencije. Akademik Živko Jeličić je na to upoznao prisutne sa spremnošću izdavača »Splitski književni krug«, kome je on na čelu, da objavi Paštrićevu korespondenciju.

Popodnevno je zasjedanje počelo predavanjem mr. Tomislava Mrkonjića o Paštrićevoj korespondenciji kao odrazu njegovih znanstvenih, kulturnih i crkveno-političkih interesa. Predavač je poslije kratkog pregleda fondova u kojima se čuvaju Paštrićeva primljena i poslana pisma nabrojio njegove glavnije korespondente naglašavajući da je krug njegovih učenih prijatelja s kojima se dopisivao najviše povezan s djelatnošću dviju akademija kojima je on bio jedan od prvih i najuglednijih članova. Mrkonjić je, naravno, osobitu pozornost posvetio Paštrićevim vezama s domovinom preko dopisivanja s mnogim osobama iz raznih naših krajeva i mjesta od Bara i Perasta do Zadra i Osora, a najviše sa Splićanima, posebno s učenim splitskim kanonikom Dumanićem i s nadbiskupom Cosmijem. Spomenuti Paštrićevi interesi bili su vidljivi iz kratkih predavačevih prikaza predmeta njegove korespondencije s najvažnijim dopisnicima.

Zasjedanje je zatim nastavljeno i završeno čitanjem niza kraćih referata posvećenih kulturnim i crkvenim prilikama Paštrićeva rodnoga grada i

kraja u njegovo doba. Prvi je od tih referata održao prof. Radoslav Tomić, koji je govorio o umjetnosti u Poljicima u 17. i prvoj polovici 18. stoljeća, dakle u toj maloj seljačkoj župi-knežiji iz koje je potekla obitelj splitskih Paštrića, a koja je do 1699. pripadala turskoj državi da bi od tada priznavala zajedno s ostalim našim primorskim krajevima mletačku vlast. Usprkos vrlo teškim društvenoekonomskim prilikama u kojima se je tada taj kraj nalazio nastala su u njemu neka, ako ne baš prvorazredna, a ono ipak zanimljiva graditeljska i druga umjetnička ostvarenja o kojima predavač nije samo govorio nego ih je i predočio prisutnima uz pomoć dijapozitiva. — Ostali su referati toga završnog niza bili posvećeni Splitu, sredini u kojoj se Paštrić rodio i proživio svoje djetinjstvo, kojoj se poslije u mislima i osjećajima uvijek vraćao, o čemu, među ostalim, svjedoči i to što je svom imenu i prezimenu gotovo uvijek dodavao riječ Spalatensis. Dr. Danica Božić-Bužančić prikazala je lik i djelo Paštrićeva suvremenika splitskog plemića Ivana Petra Marchija (1663—1773), jednog od osnivača i prvih članova splitske »Ilirske akademije«, kojoj je svrha bila njegovati hrvatski jezik i pročišćavati ga od talijanizama. Taj je ugledni splitski laik poslije uspješnih protuturskih ratova na koncu 17. i početkom 18. stoljeća nastojao predobiti evropske vladare za pothvat oslobađanja i onih slavenskih kršćana koji su još uvijek bili pod turskom vlašću ne krijući želju za političkim, vjerskokcrkvenim i općenito kulturnim povezivanjem i ujedinjenjem slavenskih naroda. U slijedećem je referatu potpisani govorio o splitskim nadbiskupima Paštrićeva vremena, pretežno o nadbiskupu Stjepanu Cosmiju, koga je Paštrić toliko cijenio i toliko bio oduševljen njegovim pothvatima u Splitu, a najviše novootvorenim splitskim sjemeništem, da je toj prvoj splitskoj dobro uređenoj srednjoj i višoj školi poklonio oko 600 vrlo vrijednih knjiga iz svoje biblioteke. Početke i daljnju sudbinu te splitske »Paštrićeve biblioteke« (Cosmi je naredio da joj ime bude »Bibliotheca Pastritia«!) kao i njezino današnje stanje prikazao je u završnom referatu prof. Ivan Banić. Time je naglašena najizravnija, najstvarnija i najtrajnija Paštrićeva veza s rodnim gradom, njegovom Crkvom i kulturom.

U diskusiji koja je zatim uslijedila posebno mjesto pripada riječima dr. Cvita Fiskovića. Povezujući niti koje Paštrića vežu s Poljicima, on je našao zanimljivu temu o Poljičanima u Splitu. Poljičani su se, po njegovim riječima, doseljavali u Split ne samo iz straha pred Turcima nego također iz želje za mirom, radom i kulturom. U gradu su se dobro snalazili, pogotovo članovi starih poljičkih rodova koji su uvijek sa Splicanima bili u prisnim vezama. Kao primjer uspješnog uključivanja potomaka doseljenih Poljičana u život grada i njegovu kulturu naveo je slučaj Jurja De Carisa Dragišića, splitskog kanonika, generalnog vikara splitskih nadbiskupa i hrvatskog pjesnika 17. stoljeća, koji je o sebi ostavio spomen i u vrijednim pothvatima graditeljske umjetnosti u gradu. Nato je profesor Golub u ime Organizacijskog odbora zamolio dr. Fiskovića da taj svoj prilog diskusiji, koji je zapravo imao značaj zanimljiva referata izvrsno uklopljena u splet pitanja kojima se je skup htio po-

zabaviti, stavi na papir pa da to mogne ući u budući zbornik radova, što je on i obećao.

Kad je diskusija završena, predsjedatelj je završnog zasjedanja mr. Marko Mišerda zamolio dr. Goluba da kao predsjednik Organizacijskog odbora i organizatora skupa izrekne svoju zaključnu riječ. Golub je u tom zaključnom slovu najprije rekao nekoliko rečenica o tek osnovanom Institutu za ekumensku teologiju i dijalog, suorganizatoru skupa, kome je ovo bio prvi službeni nastup. Zahvalio je Splitskom književnom krugu koji je izvrsnom dijaloškom gestom poklonio tom novom Institutu sva svoja dosadašnja izdanja, čime je podsjetio na davnu Paštrićevu darovštinu knjiga Splitu. Zatim je izrazio svoje mišljenje da je ovaj prvi simpozij o Paštriću bio uspješan, jer je pridonio poznavanju ličnosti, djela, misli, veza tog znamenitog čovjeka. Poželio je da to ne bude posljednji skup njemu posvećen. Napokon je u obliku zaključaka predložio: 1. da se radovi pročitani na simpoziju objave u posebnom zborniku; 2. da se pristupi izdavanju Paštrićevih neobjavljenih radova ili barem izbora iz njih; 3. da se eventualno u jednom izdanju skupe već objavljeni radovi o Paštriću; 4. da se obnovi splitska »Bibliotheca Pastritia«, na čijem je sređivanju već mnogo učinio mons. Ante Jurić; 5. da se možda poradi i na tome kako bi neki prostor u gradu Splitu bio nazvan Paštrićevim imenom. Slijedilo je pitanje, postavljeno svim sudionicima skupa, da li netko na te prijedloge ima nešto opaziti, nešto dodati ili ispraviti, na što su prisutni pljeskom izrazili svoje potpuno slaganje. Prof. Golub je, prije prelaska na riječi zahvale, zamolio sve predavače da konačne tekstove svojih radova pročitanih na simpoziju pošalju uredništvu zbornika do Nove godine. Potom je zahvalio splitskoj nadbiskupiji i njezinu nadbiskupu na podršci i pomoći, pa domaćinu splitskoj Teologiji, zagrebačkom Bogoslovnom fakultetu, svim članovima Pripremnog odbora, predavačima, diskutantima, svim slušateljima, osobito istaknutim predstavnicima kulturnog života grada Splita. Skup je završio predsjedavajući mr. Mišerda s nekoliko riječi zahvale dr. Golubu na njegovu obilatom udjelu na pripremanju i održavanju skupa.